

RECENZIJA ZBORNIKA ***JEZIK, KNJIŽEVNOST, DISKURS: JEZIČKA
ISTRAŽIVANJA***

Odlukom Nastavno-naučnog Veća Filozofskog fakulteta u Nišu donetoj 25.3.2015 izabran sam za recenzenta sveske koja se bavi jezičkim istraživanjima u književnosti i jeziku, i, još specifičnije, problemima diskursa u jeziku (*Jezik, književnost, diskurs: jezička istraživanja*). Na konferenciji naslovljenoj *Jezik, književnost, diskurs*, u okviru jezičke sekcije, priloženi prilozi bave se diskursom kao konceptom koji postoji u nekoliko dimenzija: kao kontekst, jezički, kulturni ili društveni, kao funkcionalni stil, ili kao društvena komunikaciona praksa. Autori taj koncept (diskursa) razmatraju kroz različite modele, počev od formalno lingvističkih, tradicionalno strukturalnih, preko elemenata primenjene lingvistike sve do filozofskih ideja koje su u vezi sa jezikom uopšte. Moja koleginice, Biljana Mišić i Vesna Lopičić, čini se, dobro su uočile četiri glavna tipa radova u Zborniku, a ja ću, dobivši njihov pristanak, iskoristiti predloženu klasifikaciju:

Specifični diskursi – tekst, stil i registar;
Diskurs, politika, komunikacija;
Diskursna vrednost elemenata jezičkog sistema;
Diskursna perspektiva u nastavi stranih jezika.

Na početku, u Zborniku, čitaoca susreće plenarno predavanje Slavice Perović u kome ona argumentuje vezu između diskursa u lingvistici i diskursa u teoriji o književnosti (i književnosti uopšte). Njen rad, *Diskurs kao odgovor na Jakobsonovo „sramno zaostajanje“*, govori o tzv. "sramnom anahronizmu" zapostavljanja različitih relevantnih tema u teoriji književnosti, s jedne strane, i sličnog ponašanja, zapostavljanja relevantnih zbivanja u lingvistici, s druge strane. Ovom temom bavio se svojevremeno veliki Roman Jakobson, i na neki način, možda i subliminalno, anticipirao "kraj" strukturalističkog pristupa jeziku i književnosti i dolazak novog, mentalističkog i kognitivističkog istraživanja. Koleginica Perović iskoristila je primere iz prigodnog korpusa kako bi približila čitaocu svoje viđenje diskursa.

U ovoj recenziji usmeriću svoju pažnju pretežno na radove koji se bave diskursom u opštelingvističkom okviru, budući da je većina radova već recenzirana drugde, i iz drugačijeg ugla.

Počeću sa radom Branke Milenković i Tanje Rusimović o reiteraciji kao kohezivnom sredstvu u akademskom diskursu ("Reiteracija kao kohezivno sredstvo u usmenoj realizaciji akademskog diskursa"), gde autorke

naglasavaju potrebu za kooperacijom autora i čitalaca, govornika i slušalaca (emitenata i recipijenata). One ističu da se poruka ne može uspešno preneti bez "saradnje" jednih i drugih, a da sve ovo zavisi od efikasne komunikativne kompetencije, odnosno parametara tzv. diskursne kompetencije. Ideja autorki sasvim je u skladu sa novijim idejama u kognitivnoj nauci, budući da se sve češće govori o nužnosti uključivanja empatijskih elemenata u jezičku komunikaciju, i isto tako često se pominje "Teorija o umu" (ToM) kao preduslov za takvu analizu. Melina Nikolić u svome radu "Metalingvistička sredstva za izražavanje moći u diskursu" govori o načinima na koje se može izraziti i pokazati moć u diskursu, i tu pominje vokabular i sintaksičke strukture. S druge strane, treba očekivati da u realnoj konverzaciji naiđemo na tzv. metalingvističke elemente što se dalje istražuje preko primera analize konverzacijonih celina uz pomoć tumačenja uloga aktova prekidanja ili ćutanja (pauza i zastoja). Možda je autorka mogla da svoju analizu premesti i u malo formalizovaniju ravan diskursne analize u kojoj bi prekidi i zastoji mogli da se tumače kao nulti elementi (skupovi) u sintagmatskoj ravni, ali i u paradigmatškoj ravni (uz određene modifikacije). To potvrđuje činjenica da u poređenju analize diskursnih primera na srpskom i engleskom jeziku nisu pronađene značajnije razlike predstavlja indikator potencijalno formalističkog pristupa problemu.

Učesnik iz Francuske, Rene Delakroa, u svome radu "Metakomunikacija o sopstvenom društveno obezvređenom ponašanju" koristi klasične sociolingvističke ideje Gofmana i Vaclavika iz 60-ih godina prošlog veka kako bi pokazao da je moguće analizirati komunikaciju i o njoj govoriti na svestan način na nivou metakomunikacije, čime bi se, eventualno, postiglo bolje pozicioniranje subjekta u shemi socijalnog transfera ideja. Delakroa dolazi, sasvim korektno, do zaključka da metakomunikacija u određenim slučajevima ne može da postigne svoj željeno cilj. Zaključak je tačan zato što je metakomunikacija, po definiciji, svestan proces, dok je realna komunikacija, velikim delom, nesvesna, pogotovo u obraćanju drugim licima, što je zaključio još veliki prethodnik Gofmana, Emil Dirken, u 19. veku.

Dragana Bajić u svojoj analizi diskursa ("Modalnost diskursa I u diskursu") naglašava kontekstualnost i dvosmernost, i ističe da učesnici u takvom procesu često koriste modalnost (bilo u srpskom ili španskom jeziku). Ona dalje istražuje kategoriju modalnosti u ova dva jezika (koristeći sintaksičko i semantičko kodiranje i dekodiranje), u odgovarajućim govornim aktima, dolazeći tako do pragmatičke kompetencije. Potom Željka Babić piše o istaživanjima topikalizacije u diskursu ("Exploring Topicalisation in Discourse"), pišući da je moguće naći tragove i diskurzivnih i metadiskurzivnih tumačenja u

priloženim primerima kako bi se omogućilo inter i intratekstualno tumačenje poruka na površinskom nivou.

Iako sam se, kao recenzent, usredsredio na pregled radova koji se bave najviše, ili isključivo, temama opšte lingvistike (i diskursa), ističem da su i ostali radovi, koji pripadaju preostalim trijma grupama obrađivanih tema doprineli cilju naše naučne konferencije: naime, uspjeli su da naprave makar jedan korak ka nekoj vrsti “unifikacije” razmatranja samog koncepta diskursa u opštelingvističkim i književno-teorijskim istraživanjima. Zato predlažem da se ovaj vredni skup dobrih radova što pre objavi.

U Nišu, 21.4. 2015

Dr Đorđe Vidanović, redovni profesor